

Yaratıcı Drama Kavramı, Bileşenleri ve Aşamaları

H. Ömer ADIGÜZEL*
Ankara Üniversitesi

Özet

Yaratıcı drama kavramı, dran, drama, dramatik, dramatik oyun, dramatisasyon, kavramları ile birlikte açıklanmalıdır. Yaratıcı drama alanı özellikle tiyatro alanından farklı ancak ilişkili olarak çeşitli bileşenlerden oluşmaktadır. Bu bileşenler aynı zamanda yaratıcı dramanın tanımını da oluştururlar. Buna göre eğitimde yaratıcı drama, her hangi bir konuyu, doğaçlama, rol oynama gibi tekniklerden yararlanarak, bir grupta ve grup üyelerinin birikimlerinden, yaşantılarından yola çıkarak canlandırma yapmaktır. Bu canlandırma süreçlerinde oyunun genel özelliklerinden yararlanılır ve bir lider, drama öğretmeni/öğretmeni eşliğinde ve yapılacak çalışmanın amacına, grubun yapısına göre önceden belirlenmiş mekanda yaratıcı drama süreci gerçekleştirilir. Bu kavramlar tiyatro alanı ile karşılaştırıldığında da bir yönüyle yaratıcı dramanın bileşenlerini oluşturur. Yaratıcı drama yaşantıları belli aşamaları izlemek durumundadır. Bu aşamalar yine liderin yapacağı çalışmaya göre biçimlendirilebilir, değiştirilebilir. Türkiye'de yaratıcı drama eğitimi alıp, bir drama dersini yapılandırma, tasarlama ya da planlama çalışmalarında lider/öğretmen adaylarının kendileri ile yapılan bir araştırma sonuçlarına göre çeşitli zorluklar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (araştırma Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yaratıcı Drama Programı'ndan 34, Çağdaş Drama Derneği Yaratıcı Drama Öğretmenliği/Liderliği Programı'ndan 40 lider adayı ile yapılmıştır). Adı geçen bu adaylar kendilerine yöneltilen açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlarda yaratıcı dramanın aşamaları arasında oyun, doğaçlama ve oluşum gibi kavramlar arasında çeşitli karışıklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre geliştirilen ve önerilen aşamalar Hazırlık-Isınma, Canlandırma ve Değerlendirme-Tartışma'dır.

Anahtar sözcükler: *Dran, drama, dramatik, dramatik oyun, eğitimde yaratıcı drama, yaratıcı dramanın bileşenleri, yaratıcı drama'da aşamalar.*

Abstract

The concept of creative drama should be explained with the concepts such as dran, drama, dramatic, dramatic play and dramatization. The field of creative drama consists of various components being particularly different from the field of theatre but still in connection with it. These components also form the definition of creative drama. In this respect, creative drama in education is to animate and represent any subject with a group utilizing the improvisation and role play techniques and using mainly the experiences of the group members. Play-like process, in other words the general characteristics of play are used in these animation processes and the process of creative drama is realized with a leader, drama teacher or educator in a place determined beforehand according to the aim of the study and the structure of the group. These concepts somehow form the components of creative drama while compared with the field of theatre as well. The creative drama experiences should follow a number of stages. These stages may be formed or changed according to the study the leader will do. According to the results of a research carried out in Turkey with the creative drama leader candidates about structuring, designing or planning a drama course having had the creative drama education, it was found out that they had difficulties (The research carried out with 34 leader candidates from the Creative Drama Programme of Ankara University Institute of Educational Sciences and 40 leader candidates from the Leadership Programme of Association for Creative Drama). Therefore, as a result of the answers to the open-ended questions asked to them, these candidates stated that they had confusion understanding the concepts of the stages of creative drama such as play, improvisation and formation. In this respect, the stages developed and suggested are preparation-warming up, animation and evaluation-discussion.

Keywords: *Dran, drama, dramatic, dramatic play, creative drama in education, the stages in creative drama.*

(*) Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi E.B.F., E-posta: omeradiguzel@gmail.com)

Yunanistan'da bulunan Drama şehrinin adının nereden kaynaklandığının bilinmesi drama sözcüğünün kökeni açısından önemli ipuçları vermektedir. Dram ve drama sözcükleri gibi, Drama şehrinin isminin kökeniyle ilgili de birçok görüş vardır. Bazı kaynaklar [1], Drama şehrinde büyük olasılıkla Trakyalıların yaşadığını, bunun uzun bir süre önce şehirde bulunan kitabelerdeki Trakyalı isimleriyle de desteklendiğini göstermektedir. Buna göre 'Drama' (Trakya kökeniyle) "bir tepe ve bol su yanındaki yer" anlamına gelmektedir. Başka bir iddia ise bunun birçok su kaynağı olan yer anlamına gelen "YDRAMA" (ii-drama diye telaffuz edilir) sözcüğünden geldiğidir. Eski Yunanca'da "ύδωρ", "su" anlamına gelmektedir. Yıllarca sözcüğün başındaki epsilon harfi (Y) düşürülerek bugünkü DRAMA sözcüğü kullanılmıştır ("Y" "ipsilon", "E" ise "epsilon"dur). Bunun dışında şehrin antik Dravescus (Drabeskos) kentinden dönüştüğü ileri sürülse de Büyük Yunan Ansiklopedisi (*Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Phoenix, 1929) ve Domi Ansiklopedilerinde (yıl belirtilmemiş, *Εγκυκλοπαίδεια Δομή*) Drama'nın antik Draviscos kentiyle hiçbir ilgisi olmadığı bilgisi yer alır. Bu kaynaklara göre, "hydrama" kökeninin büyük bir ihtimalle (bol kaynak suyu anlamı nedeniyle) Dyrama [*Δύραμα*] ya da Ydr'ama [*Υδράμα*] sözcüğünden gelmekte olduğu vurgulanır. Arkeolojik kalıntılar, Drama şehri mevkiinde muhtemelen bol su akışına bağlı olarak adlandırılmış "Dyrama" ya da "Ydrama" (*Υδράμα* - Ydr'ama-'Ydrama sözcüğünün vurgusunda belirtir) antik kenti olduğunu göstermiştir (Domi Ansiklopedisi). Özellikle bu açıklamalarda vurgulanan "bir tepe ve bol su yanındaki yer" ya da "bol ve akışkan kaynak suyu" belirlemelerinin "durağan, durmakta olan bir noktaya göre yer değiştirmekte olan nesnenin yaptığı eylem" ya da "zaman içinde durum değiştirme" anlamında olan devinim (hareket) ve eyleme bizi götürmektedir ki pek çok kaynak "dran"ın bu anlama yakın eylemlerin de kökü olduğunu belirtir.

Drama sözcüğünün kökü Yunanca "Dran"dır. Dran, itmek, çekmek, yapmak, etmek, eylemek anlamlarında kullanılır (Lehmann, 1986,

p.255'dan Akt.: San, 1990). Drama sözcüğü bugünkü anlamına yakın biçimde Yunanca Dromenon'daki "seyirlik olarak benzetme" (And, 1974, s.17) anlamına daha yakındır ve eylem anlamını taşır. Megara'luların kullandıkları "dran" sözcüğü, hareket anlamına gelmektedir. Drama sözcüğünün, hareket bildiren bu sözcükten türemesi mümkündür. Aristoteles açıklamalarında kesinlikten kaçınmış, söylenti olarak aktarmaya yönelmiştir (Şener, 1982, s.25). Özellikle tiyatro bilimi çerçevesinde drama, "Özetlenmiş, soyutlanmış eylem durumları" anlamını almıştır. Türkçe'de kullanılan "Dram" kavramı Fransızca'daki drame'den gelmektedir. Fransızca'da burjuva tiyatrosu anlamına geldiği halde, Türkiye'de özellikle halk dilinde acıklı oyun anlamında kullanılmaktadır (San, 1990, s.573).

Dram, Türkçe Sözlük'te hem sahnede oynanmak üzere yazılmış, konuşmalar ve devinimlerle gelişen, karşıt oluşların çatışmasıyla sonuçlanan oyun, yapıt olarak hem de mecazi anlamda da acıklı olay olarak, drama ise tiyatro yazını, oyun yazma sanatı, (televizyonda) oyun biçiminde oyun, yapıt (Püsküllüoğlu, 2004, s.303) olarak tanımlanmaktadır. Tiyatro bilimcisi Özdemir Nutku'ya göre ise dram, sahnede oynanmak üzere konuşmalar ve hareketlerle gelişen, karşıt oluşların çatışmasıyla gelişen ve sonuçlanan oyundur. Ona göre drama, eski Yunanca'da bir şey yapma ya da yapılan bir şey anlamında kullanılırken aynı zamanda başka bir anlamı da oynamaktır. Ancak antik tiyatronun gelişmesinden bu yana, bu sözcük yalnızca herhangi bir kimsenin bir şey yapmaması değil, belli bir kimsenin, katılanlara anlamlı olan bir şey yapması içeriğini kapsamaktadır (Nutku, 1983, s.5,6,240).

Drama sözcüğünün kökenine ilişkin başka bir yaklaşıma göre "Dramenon" ya da "Dromena" sözcükleri Luwice olup her iki sözcük de "dramon" dan gelmektedir. Dro; ana tanrıçanın kocası, man; Anadolu'da baş tanrı, adam, erkektir (Umar,1998, s.1, Aslan, 2001, s.11). Drama, Almanca sözlükte film, sahne oyunu ya da belli bir eylemin sunulması, oluşturulması ya da bir zaman ile mekanın manzum halde sunulmasıdır.

Bütün bu verilere dayanarak drama sözcüğünün, içinde eylem olan her türlü etkinliği içerdiği söylenebilir. Bir yönüyle tasarımların eyleme dönüşebildiği oyunları da kapsayan drama, tüm eylemleri kapsadığı için birden çok insanın bir yaşam durumunu, canlandırmaya dayalı süreçlerde yeniden üretmeyi de geniş ölçüde içerir. Bir ya da birden çok insanın birbirleriyle, doğayla ya da başka nesnelere etkileşerek yaşadıkları içsel ve dışsal devinimler drama ortamlarında ortaya çıkar. İnsanlar arasındaki çeşitli ilişki biçimleri, insanların diğer nesnelere kurduğu iletişim ya da etki ve tepkiye dayalı durumlar da bu eylemler arasındadır ve bu durumlar aynı zamanda içinde çeşitli problemleri, gerilimleri barındırdığı için dramatik an ya da dramatik bir durumu da oluştururlar.

Dramatik, Türkçe Sözlük'te sahne oyununa özgü olan, içinde gerilim, çatışma, çeşitli olaylar ve karşıtlıklar bulunan, insanla ve insan ilişkileriyle gelişen yapıt ya da olay, mecazi olarak da duyguları kamçılayan, coşku verici, gerilim yaratıcı (Püsküllüoğlu, 2004) olarak tanımlanır. Dramada belirtilen çeşitli devinimler aynı zamanda çeşitli yarışmaları, çekişmeleri, çözülmesi gereken problemleri, gerilimleri içinde barındırır ki bunun adı "dramatik" ya da "dramatik olan"dır. Dramatik, İngilizce Longman Sözlüğü'nde etkiyici, ani, birdenbire olan ve genellikle sürpriz hissi veren, heyecanlı an olarak tanımlanır. Tiyatro bilimi açısından Dramatik, oyunla ilgili olan; oyuna girmeden içinde gerilim, çatışma, karşıtlıklar bulunan olaylar olarak da adlandırılır. Nutku (1990, s.29)'ya göre dramatik olan, her şeyden önce insanla ilgili olan bir duygudur. İnsan yaşamını temel alan ve bu yaşamdaki bir sorunu, bir anı, bir düşünceyi ya da duyguyu ileten bir görünüm, dramatik ise dram'a yani oyun türüne ilişkin olan, içinde gerilim, çatışma, çeşitli olaylar ve karşıtlıklar bulunan, insanla ve insan ilişkileriyle gelişen herhangi bir yapıt ya da olaydır.

Dramatik, insanda içsel bir yaşantının, gerilimin olması durumudur. İnsan yaşadığı ilişkilerde çeşitli seçimleri yapmak, çatışmalar yaşamak durumundadır. İnsanın yapacağı seçimler ya da yaşayacağı çatışma durumları, etki-tepki ilişkileri

leri dramatik olanın da kendisidir. Oysa dramatik, günlük dilde daha çok ya acıklı, hüznü eylem durumlarında ya da sahne oyununa özgü olan, coşku veren duyguları kamçılayan anlamında kullanılır. Dramatik olan'da bir "durum" söz konusudur. Bu durum bir sorunu içermelidir. Dramatik olanın gelişimi, sorunun çözümü yönünde ilerlemelidir. Dramatik olanın gelişiminde başlangıç olacağı gibi ilerleme ve sonuç olabilir. Bu gelişimin olabilmesi için de birinin ya da birilerinin o mevcut duruma, o soruna karşı bir tepkide bulunması gerekir. Karşı karşıya gelen (dualite-ikililik) A ve B bir gerilim anını başka bir deyişle dramatik olanı/anı yaşarlar. Kişilerden birinin diğerine yönelmesi iletişimin de başlaması demektir. Anlık durumları yaşamak da dramatik olan/andır. Kişilerden birinin soruna bir tepkide bulunması gelişmeyi sağlayacak, dramatik olanı sonuca götürebilecektir. Dramatik an çatışmanın çözüleceği noktaya gider, ancak taraflar bu gerilimi yaşarlar, gerilimin bitmesi ya da çatışmanın çözülmesi dramatik olanı/anı da bitirir.

Dramatik olan insanın tüm eylemlerini içerir. Daha ayrıntılı bir tanımla insanın insanla giriştiği her türlü dolaysız, doğrudan ilişki, etki, tepki alışverişi, arada oluşan en az düzeyde bir etkileşim bile bir dramatik an ya da dramatik bir durumdur. Bu durum nesnelere arasında bile saptanabilir, sözgelimi bir manzarada "dramatiklik" söz konusu olabilir (San, 1990, s.573; Adıgüzel, 1993). Şener'e göre (1997) dramatik olan, düşündürücü bir insanlık gerçeğini içerir. Bu gerçek, insanın kendi eylemi, davranışı, tavrı, tutumu ile ortaya çıkmıştır. Eylem öncesi umut ve tahmin edilenle, eylem sonrası gerçekleşen arasında bir uyumsuzluk vardır. Bu uyumsuzluk düş kırıklığı yaratır. Düş kırıklığı, acıma ya da gülme gibi heyecansal bir tepki uyandırarak düşünceye eşlik eder.

Dramatik oyun ise çocukların keşfettikleri ve çevrelerindeki tüm karakterleri ve hareketleri taklit ettikleri özgür bir ortamda oynanan oyundur. Bu tür oyunlar bir grubu gerektirir, bireysel değildir, anlaktır, süresi kestirilemez, temel olarak öykünmeye dayanır. Bir anda başlar ve bitişi belli olmayan, rollerin var olduğu senaryo ve metnin olmadığı doğaçlama ve rol oynama tekniklerinin

kullanıldığı, gelişimini gündelik yaşantılardan alan bir süreçtir. Dramatik oyun, çocuklar arasında oluşan iletişim ve etkileşim içerisinde imgeleme dayalı oyun türlerini oluşturur. Çocukların oynadığı evcilik oyunları dramatik oyunların tipik örneğidir. Bu oyunlarda imgelemeye dayalı oyunlar daha yoğundur ve bu oyunlarda daha önceden hazırlanmış öyküler söz konusu değildir. Çocuklar çeşitli rolleri paylaşırlar, bir yetişkinin, liderin, öğretmenin herhangi müdahalesi olmadan bu rolleri istedikleri gibi oynayarak oyunu sürdürürler. Bu oyunlarda doğaçlama, rol oynama, kendiliğindenlik, konu, yaşantı gibi yaratıcı dramayı doğrudan ilgilendiren özellikler olmasına rağmen, canlandırmaların hemen hepsi bire bir taklide dayalı olması nedeniyle yaratıcı dramadan ayırt edici bir özellik taşırlar. "Taklit etmek dramatik oyunlarda önemli bir yere sahiptir. Davranış biçimleri olduğu kadar erken dönem dil gelişimi de çocuğun rol modellerindeki -yetişkinler ve diğer çocuklar dahil- taklidini temel alır. Çocuk, çevresinde olup bitenleri anlamak için ve bunların gelecekte kendisine yarar sağlaması adına etrafından gördüklerini, duyduklarını ve hissettiklerini taklit eder. Taklit etme, çocuğun kendisini yetişkin biriyle ya da bir imgeyle özdeşleştirme gereksinimini giderir. Bu bilinçli bir davranış biçimidir. Bu bağlamda yaratıcı drama öğretmenlerinin taklit etmeyi yaratıcı drama sürecinin sağlıklı bir parçası ve dramatik oyun yoluyla öğrenmenin bir yöntemi olarak görmelerini düşünmek yararlıdır" (Pollisini, 1994).

Dramatik oyunlar bir tiyatro oyunu oluşturmak gibi bir amaç taşımaz ancak yaratıcı drama gibi tiyatronun pek çok öğelerini içerir. e göre dramatik oyun, bir an için varolur. Bir kaç dakika içinde sona erebilir ya da bir süre devam edebilir. Hatta çocuğun ilgisi kuvvetliyse tekrar edebilir. Bu tekrar bir prova niteliğinde değil, yapılan bir şeyin verdiği hazzı yeniden deneme isteğidir (McCaslin 1990, s.4'den Akt.: Adıgüzel,1993).

Pollisini (1994)'e göre dramatik oyun, yaratıcı dramaya geçişte önemli bir basamaktır. Ona göre bir çok insan yaratıcı dramaya uyum sağlamada zorluk çekmez çünkü zaten yaşamında bildiği, denediği, çocukluğunda geliştirdiği her şeyi dra-

matik oyunlarda yaşar. Dramatik oyunu bilen ve anlayan bir lider, dramatik oyunun nerede bittiğini ve yaratıcı dramanın nerede başladığını daha kolay ayırtabilir. Bu yönüyle dramatik oyun, yaşamı daha iyi anlamak için onu canlandırmaktır. Bu tür oyunlarda çocuk bir rol üstlenir ve başka biriymiş gibi davranır. Bu süreç boyunca çocuk ilk elden ve ikinci elden yaşantıları farklı durumlarda insanı, eylemleri ve konuşmaları öykünerek (taklit ederek) başka bir insanla yaşar. Karakterin duygu ve düşüncelerini sözlü olarak ifade edebilmek için sahne donatımında bulunan nesnelere kullanabilir.

Dramatizasyon, yaratıcı drama ile en çok karıştırılan kavramlardan biridir. Eğitim tarihimiz açısından eğitim programlarında dramatizasyonun bir öğretim yöntemi olarak yer almasının etkisi büyüktür. Hatta iki yılda bir Ankara'da yapılan ve yaratıcı dramanın Türkiye'de gelişmesinin ivmesini oluşturan eğitimde yaratıcı drama seminerlerinin ilklerinde "yaratıcı dramatizasyon" teriminin sıkça kullanıldığını görürüz. Günümüzde oyuna koyma, oyunlaştırma adıyla anılan dramatizasyon daha yeni ve çağdaş bir anlama kavuşmuştur. 80'li yıllarda Türkiye'deki eğitimde yaratıcı drama hareketleri ve yaratıcı dramanın yeni bir alan, yeni bir yöntem olarak yer almaya başlaması, dramatizasyon kavramını, yaratıcı dramanın bir tür tekniği haline dönüştürmüştür. **Dramatize**, sözcük olarak, drama biçimine sokulmuş, oyunlaştırılmış ya da oyun biçiminde olan , **dramatize etmek** ise, roman, öykü, şiir gibi bir yazın yapıtını radyo TV ya da sahne oyunu biçimine sokmak, oyunlaştırmaktır (Püsküllüoğlu, 2004, s.303). Dramatizasyon, İngilizce Longman sözlüğünde de bir durumu gerçekte olduğundan daha heyecan verici ya da kötü göstermek olarak yer almasına rağmen günümüzde daha çok yazılı bir metne dayalı olarak bir konunun, öykünün, masalın ya da bir durumun canlandırılması anlamında kullanılır. Dramatizasyonda konunun, metnin seçimi, rollerin dağıtımı lider ya da öğretmen tarafından yapılır. Katılımcılar öğretmen tarafından verilen rollere bağlı kalarak beden dili ya da sözel olarak canlandırmalar yapar, kendilerine verilen metinde bulunan karakterleri canlandırırlar (Adıgüzel, 2006).

Yaratıcı drama çalışmalarının aksine lider, dramatizasyonda çok daha aktif, yönlendirici ve belirleyicidir. Sözelimi öğretmen metni okur ya da anlatır, rolleri dağıtır, bu kez çocukların okudukları öyküyü canlandırmaları beklenir. Bu tür canlandırmalarda tiyatroya benzer bir çalışma süreci izlenir. Öğretmen ya da lider bu süreçte etkindir, sık sık araya girerek akışa yardım edebilir, söylenmek istenilenleri hatırlatabilir. Dramatizasyonda metinlerin canlandırılması sırasında tümcelerin aynen söylenmesi gibi bir zorunluluk yoktur. Eğer öğretmen isterse öyküyü okurken kesip, çocuklarla birlikte canlandırmaya yeniden devam edebilir. Öğretmen dramatizasyon etkinliklerinde süreci daha çok kenardan yönetir, role girmez. Dramatizasyon da tıpkı yaratıcı drama gibi bir eylemin içindedir, bu süreçte de bir oyunlaştırma, yaşanır hale getirme söz konusudur.

Theaterlexikon'da (Lehmann, 1986, p.257), epik bir parçanın ya da diğer edebi metinlerin, tiyatro amacıyla dramatik bütünlük yasalarına uydurulması ve bir diyalog-metin aracılığıyla gösteri için işlenmesi olarak açıklanan dramatizasyonda, bir oyun metninin aynısının ya da bir öykünün, masalın hiçbir biçimde akışını değiştirmeden canlandırması söz konusudur. Bu canlandırmalarda öykünün ya da metnin seçimi son derece önemlidir. Sözelimi seçilen öykünün çocuklara yönelik olması, sahne ve giysilerin öyküde anlatılan gerçek havayı yansıtıcı, karakterlerin ise ilginç olmasına özen gösterilmelidir. Bu tür çalışmalarda hazırlık, uzun sürebilir. Oyun metni ile yapılan bu dramatizasyon türünün özelliği, oyuncunun konuşma ve hareketlerini, öğrencinin imgelem gücünü değil, seçilen metnin planlanmasını gerektirir. Konuşmaların ezberlenmesi ve hareketlerin belli kalıplara dökülmesi bu tür için bir gerekliliktir.

Yaratıcı drama, bir yönüyle yaşamımızdaki tüm dramatik oyunların genişlemesi biçimiyle başlar bu başlangıca lider, mekan ve diğer katılımcılar eklenir ve tüm katılımcılara kendi yaşamlarını anlamaları için onu canlandırma, oynama olanağını sunar. Dramatik oyun süreçlerini anlamak yaratıcı dramanın özünü oluşturan doğaçlama, rol oynama ve kurguyu da anla-

mamızı sağlar. Dramatik oyun süreçlerindeki tüm yaşananlar ve orada geliştirilenler yaşamın ileriki dönemlerinde de ortaya çıkabilir, yansıyabilir ve içinde yaşanan çevrenin daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırır. Eğitimde yaratıcı drama tanımının içerisinde yer alan sözcüklerden bazılarının yaratıcı drama alanını (amaç) ve yöntemini (araç) açıklamada önemli bir yeri olduğu görülür.

San (1998), drama sözcüğünün önünde kullanılan "yaratıcı" sözcüğünü özellikle ve bilerek eklediklerini belirtir. Ona göre yaratıcı drama kavramının "önceden yazılmış bir metin olmaksızın, katılımcıların kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, öznel anıları ve bilgilerine dayanarak oluşturdukları eylem durumları, doğaçlama ve canlandırmalar" yanını kapsar. Alan yazında yer yer farklı adlandırmalar karşımıza çıksa da nitelik, amaç ve kapsam açısından bu kavramlar öz olarak birbirinden farklı değildir.

"Heathcote ve Herbert'e göre; sahneye çıkmadan ve bir oyunda rol yapmadan yaşam deneyimi genişletmek, O'Neill'e göre düşüncenin alabildiğine genişletilebildiği bir alan, Nixon'a göre bir öğrenme yolu ve McCaslin'e göre her insan için gerekli tümel bir sanat olarak (Üstündağ, 1997, s.15)" tanımlanan yaratıcı drama, oyun süreçlerindeki ve yaşam durumlarındaki dramatik anların lider ya da uzman eşliğinde grup içi etkileşimler içerisinde canlandırılması olarak da adlandırılabilir. Yaratıcı drama kavramı; çocuğun ve ergenin öğrenme yaşantısında onların duyuşsal yaşantılarını, düşlem gücünü, imgesel düşünmeyi aktif hale getirmede ve öğrenme süreçlerine etkince katılmasında etkilidir.

En genel yanıyla eğitimde yaratıcı drama; herhangi bir konuyu, doğaçlama, rol oynama gibi tekniklerden yararlanarak, bir grupla ve grup üyelerinin birikimlerinden, yaşantılarından yola çıkarak canlandırmalar yapmaktır. Bu canlandırma süreçlerinde oyunun genel özelliklerinden yararlanır ve bir lider, drama öğretmeni/öğretmeni eşliğinde ve yapılacak çalışmanın amacına, grubun yapısına göre önceden belirlenmiş mekanda yaratıcı drama süreci gerçekleştirilir. Bu kavramlar tiyatro alanı ile karşı-

laştırıldığında da bir yönüyle yaratıcı dramanın bileşenlerini oluşturur.

Yaratıcı drama sürecinin tamamlanması bir gruba, deneyimli bir lidere, mekana ve bir şeyler yaratılabilecek bir düşünceye doğrudan bağlıdır (Pollisini, 1994). Yaratıcı drama özellikleri, çok yönlü işlevselliği nedeniyle sınıf dışındaki amaçlara uygun her türlü ortamlarda özellikle yaşantılara dayalı öğrenmeyi gerçekleştirmede etkili bir yöntem ve disiplindir. Çocukların, ergenlerin ve gençlerin gerçek dünya ile kurgusal dünya arasında gidip gelmelerini olanaklı kılan yaratıcı drama, sınıf içi ya da düşünülen pek çok sınıf dışı öğrenme ortamlarında etkili olmaktadır.

Yaratıcı drama bir grup etkinliğine ve grup üyelerinin yaşantılarına dayalıdır. Drama'nın başlangıç noktası ve drama sürecinin gelişmesi, yaşantılar sonucunda elde edilen birikimlerin işe koşulması ile doğrudan ilgilidir. Drama ortamlarında bir katılımcı izlediği ya da içinde olduğu canlandırmalarda, çoğunlukla dramatik bir anı, çatışmayı, kendi ya da başkasının yaşadığı bir sorundan yola çıkarak çözmeye doğru yönelir. Çözülmesi gereken sorunun kaynağı katılımcının doğrudan öznel yaşantısından kaynaklanmaz ve canlandırılan ana kahraman da yine doğrudan kendisi olmaz. Ancak drama oturumlarındaki toplumsal sorunların çözümünde katılımcıların yaşantı birikimleri, çağrışımları, anıları, kurgusal bir gerçeklik içerisinde hemen devrededir ve sorunun drama teknikleriyle çözümü onun yaşantılarına büyük ölçüde dayalıdır. Drama yaşantılarında bir katılımcı herhangi bir konuyu, tüm duyularını harekete geçirerek öğrenir. Bu öğrenme mutlaka bir grup içi etkileşimin bir sonucu olmak durumundadır (Adıgüzel, 2002). Grubun oluşmasında katılımcıdan daha çok beklenen, gönüllü ya da drama çalışmasına istekli olmaktır. Grupla birlikte kurgusal gerçeklikler oluşturma sürecine kapılarını kapatan bir katılımcı ile yeni gerçeklikler oluşturulamaz, "-miş gibi yapma" süreçleri yaşanamaz, oyunsu özellikler drama yaşantılarına aktarılamaz. Katılımcı gerçek yaşamda devam eden rolünü, kimliğini, kendisinin ve grubun yaşantılarından yola çıkarak yansıtır, çeşitli canlandırmalarla yaşamda olası yeni yollara, ana ve ara sokaklara gider.

San, (1990, s.574) bu açıdan bakıldığında yaratıcı drama çalışmalarını, "yaşam durumlarındaki 'dramatik an'ların grup içi etkileşim süreçleri içinde yaratılması, bir ayna tutulması" olarak nitelendirir. Böylesi bir etkileşimin oluşabilmesi için, bu durumu paylaşanların, bir eylemin anlamı hakkında aynı düşünüşüne sahip olmaları, temelde anlaşmaları gereklidir. İnsanın insanla arada başka bir malzeme olmaksızın etki tepki alışverişine girebildiği öğrenme ortamlarının en somutlarından biri oyun ve yaratıcı drama ortamlarıdır.

Yaratıcı drama süreçlerinde katılımcı bir durumun, çatışmanın içine girer, kurgusal gerçeklikte bu çatışmayı yaşar, grupla ve grup içi iletişimle irdelemeye başlar, dener, sorgular, yeniden analiz eder ve gerçekle kurgusal gerçeklik arasında özellikle drama tekniklerinin de yol göstermesiyle sürecin tam kendisi olur, onu yaşar ve bu sürecin devamını da belirler. Katılımcı, ele alınacak konuyu kendi yaşantılarından yararlanarak çözmeye çalışır ve kendi tanık olmadığı başka bir yaşantıya dayalı öğrenmeyi de bu süreçte eş zamanlı olarak gerçekleştirir. Öğrenme açısından bakıldığında drama yaşantıları, öğrenenin kendi olduğu, içeriği belirlemede ve içeriği irdelemede etkin olduğu ve sonuçta yine kendi yaşamında kalıcı izli davranışlara dönüştüğü durumları oluşturur. Drama sürecinin oluşması, gelişmesi ve sonuçlandırılması kurgu ile gerçek arasındaki oyunlar ve oyunsu süreçler ile gidip gelmelere dayanır.

Bu nedenle bu tür çalışmalarda verilen bilginin tartışılmadan aynen kabul edilmesi, davranışa dönüştürülmesi gibi bir olgu söz konusu değildir. Heathcote, dramayı güçlü bir öğretim aracı olarak görmüştür. Bunun yanında yaratıcı drama, katılımcının kendine dönmesini, kendini yeniden değerlendirmesini ve dramatik sorunlara yönelik geçerli çözümler üretmesini sağlar onu bu açıya yönlendirir. Yaratıcı dramanın öğrenme yolu olarak en önemli varlığı; bilişsel, duyuşsal, sosyal ve devinışsel yetilerle bütünleşmiş olmasıdır. Pek çok öğrenme biçiminde bulunan çeşitli beceriler yaratıcı dramada katılım yoluyla elde edilebilir.

Tüm dünyada eğitim sisteminin amaçlarına baktığımızda öğrencinin/bireyin bilgi birikimini

artırmaya, gelecekteki ve şimdiki yaşantısında başarıya ulaştırmaya yönelik çalışmalara odaklandığını görürüz. Bu durum çok yönlü zeka çalışmalarında, yapılandırıcı yaklaşımlarda, bireyin yaratıcılığını geliştirme, bilgiye ulaşma yollarını öğretme, sağlıklı, uyumlu kişilik gelişimini sağlama, öğrenciyi edilgen öğrenme ortamlarından uzaklaştırıp daha etken ortamlarda öğrenmesini sağlama gibi sorunsalların çözümü demektir. Bu çözümde etkili alanlardan biri üç boyutu (amaç, araç ve sanat eğitimi) ile birlikte yaratıcı dramadır. Drama eğitim dizgesinde yer alan disiplinlerin pek çoğunda bir yöntem olarak da uygulanabilir. Sözelimi Türkçe, Edebiyat, Hayat Bilgisi, Tarih, Coğrafya, Sosyal Bilgiler, Resim, Müzik, Fen Bilimleri derslerinin uygun olan içeriklerini ele almada yöntemsel bir kullanımı söz konusu olabilir.

Yaratıcı drama sonuçtan çok sürece odaklıdır ve yaşantıların çoğu drama anında kendiliğinden (spontan olarak) yaşanır. Lider, katılımcı, mekan üçgeninde bir içeriğe dayalı ve liderin gerek gördüğü durumlarda drama tekniklerinin işe vurulduğu süreçler drama yaşantılarının kendisini oluşturur. Bu süreç bir yöntem olarak, bir disiplin ya da bir sanat eğitimi formu olarak aynı boyutta yaşanır. Aradaki fark izlenecek aşamalardaki esneklik ve drama süreçlerindeki aşamalara uyma zorunluluğunun bulunmayışıdır.

Yaratıcı drama kendi bileşenlerine, öğelerine sahip farklı bir sanat alanıdır. Aynı zamanda eğitimde ve sanat eğitiminde bir yöntem ve başlı başına bir derstir. Yaratıcı dramanın bileşenlerini (öğelerini) açıklamak için kavramın tanımından yola çıkmakta yarar görülmektedir. Yaratıcı drama, tiyatro ile iç içe geçmiş, tiyatronun hem kuramsal hem de uygulamalı çalışmalarının tümünden yararlanan bir eğitim, kültür ve sanat alanıdır. Özellikle tiyatronun doğaçlama, rol oynama gibi tekniklerinden doğrudan yararlanan yaratıcı drama, kurgusal yapılandırmasını (canlandırmayı) bu iki temel teknik üzerine kurar. Bir yönüyle eğitimde yaratıcı dramanın bir yöntem olarak kullanılması doğaçlama ve rol oynamanın kullanılıp kullanılmaması ile ilgilidir. Yaratıcı drama alanı istenildiği ve gereksinim duyulduğu zaman tiyatronun diğer öğelerinden de yararlanabilir.

Bu durum yaratıcı dramanın disiplinler ve sanatlar arası bir özelliğe sahip olmasından kaynaklanır (Adıgüzel, 2006).

Bir eğitim sürecinde kullanılmak istenilen yöntem, ders ya da sanat türünün yaratıcı drama olması durumunda bazı öğelere gereksinim olmayabilir. Yani tiyatrodaki bulunan yönetmen aynı anlam ve içeriği ile yaratıcı dramada söz konusu değildir. Yaratıcı drama alanında süreci tasarlayan, biçimlendiren, yöneten, **drama lideri/öğretmenidir. Lider/öğretmen** drama sürecinin en önemli ögesidir. Ancak yaratıcı dramada sürecin son noktasını lider değil grup üyeleri, katılımcılar, öğrenciler belirler. Sürecin nasıl gelişeceğini ve nasıl sonuçlanacağını drama lideri bilemez ancak sürece giden yollarda bir engel, ilerleyememe durumu söz konusu olduğunda yönlendirme işlevini yerine getirir. Drama lideri, sürecin diğer iki ögesi olan katılımcıların oluşturduğu **drama grubu** ve çalışılan mekana göre daha önemli, asaldır. Bu önem drama liderinin çalışma grubunu ve mekanını belirleme özelliğine sahip oluşunda yatar.

Bir grup çalışması içerisinde, bireylerin bir yaşantıyı ya da bir olayı kendi deneyimlerini de işin içine katarak eylemlerinde oynayarak canlandırması ve anlamlandırması, daha çok liderin belirlemeleri ile ortaya çıkar. Bu nedenle lider her şeyden önce drama tekniklerini ve oyunu iyi bilen, iletişime açık ve istekli, gerektiğinde tiyatronun tekniklerinden yararlanabilen, yaratıcı ve yeterli oyun dağarına sahip, grubun aynı zamanda üyesi olan, katılımcı, güven veren, doğal, çözümlenici kişidir. Drama liderinin oyunculuk ve tiyatro bilgisi eğitimi alması da önemlidir. Çünkü lider tüm katılımcılar, öğrencilerle birlikte onları yeni yolculuklara çıkarır, yeni buluşlara ilk adımı attırır.

Tiyatro, pek çok sanat türü gibi sonuca odaklanır. Yaratıcı dramada sonuçtan çok süreç önemlidir. Canlandırma öncesi yapılan hazırlık ve grup üyeleri arasında geçen iletişim-etkileşim, yaratıcı drama süreci açısından çok önemlidir. Çünkü yaratıcı dramada seyirci yoktur. Seyredenler drama sürecine katılanlardır. Yani yaratıcı dramada çalışma grubu; hem oyuncu, hem de seyircidir. Başka seyirciler için yaratıcı drama çalışması

yapılmaz. Ancak yaratıcı drama süreci sonunda grup isterse ve bu tür bir yöne gidilirse seyirlik bir oyun da oluşturulabilir.

Yaratıcı dramada **konu-tema** herhangi bir olay, olgu, soyut - somut bir durum, bir gazete haberi, bir karikatür, yazının (edebiyatın) tüm türleri, yarım bırakılmış herhangi edebi bir metin, bir yaşantı, anı, fotoğraf olabilir. Bir ders konusu, yaratıcı dramada işlenecek konuyu rahatlıkla oluşturabilir. Sözelimi resim alanında çizgisel çalışmalar, iki, üç boyutlu biçimlendirme çalışmaları, sanat ve sanatçının tanımlanması, renk bilgisi, dikkat ve algılama gücünü geliştirici bellek eğitimi yapabilme, tasarım bilgisi, yakın ve uzak çevredeki sanat olaylarına ilgi duyuş, çeşitli sanatçı ve tasarımcıların eserlerini röprodüksiyon ve fotoğrafları ile bunlara ilişkin yazılı kaynakları biriktirerek görsel sanatlarla ilgili bakış açısı kazanabilme ve diğer konular yaratıcı dramada konuyu oluşturabilir. Yaratıcı drama bu yönüyle tiyatrodaki konu çeşitliliğine yakın bir özelliğe sahiptir.

Yaratıcı drama bir **grup** etkinliğidir ve grup olmadan yapılamaz. Grup, yaratıcı drama sürecinin başka bir ögesidir. Grup, gönüllü olabileceği gibi dersi zorunlu olarak alan bir sınıf da olabilir. Dramanın çıkış noktaları grubu oluşturan üyelerin, katılımcıların ya da öğrencilerin tüm tecrübeleri, birikimleridir. Drama çalışmalarındaki tüm sürecin gelişimi ve sonuçlanması tecrübelerin yeniden gözden geçirilerek değerlendirilmesine dayalıdır. Bu yönüyle yaratıcı dramanın tam anlamıyla yaşantısal olduğu ileri sürülebilir.

Yaratıcı drama tiyatronun **tekniklerinden** yararlanır. Bu tekniklerden en önemlileri doğaçlama ve rol oynama teknikleridir. Yaratıcı drama derslerinde diğer tekniklerin aksine bu iki tekniğin kullanılma zorunluluğu bulunmaktadır. Yaratıcı dramada doğaçlama ve rol oynamanın yanında "geriye dönüş, rol içinde yazma, öğretmenin role girmesi, donuk imgeler, görüşmeler, öğretici oyunlar vd." farklı teknikler de kullanılabilir. Yaratıcı dramada kullanılan teknikleri lider/öğretmen amacına, grubunun yapısı ve hazır bulunuşluğuna göre kullanabilir, geliştirebilir. Bu tekniklerin büyük bir kısmı daha çok süreçsel drama çalışmalarında kullanılır.

Yaratıcı drama çalışmalarında bir metin, senaryo zorunluluğu yoktur. Yaratıcı drama bu yönüyle tiyatrodan ayrılır (doğaçlamaya dayalı olan tiyatro yaklaşımlar ile çağdaş tiyatro çalışmalarını elbette bu belirlemenin dışında tutmak gerekir). Yaratıcı dramada mutlaka bir senaryo gerektirmez, zira yaratıcı dramanın yapısı hazır bir senaryonun oynanması ile de çakışır. Yaratıcı drama pek çok yazılı metinden konu olarak yararlanabilir; ancak bu yararlanma doğaçlama ve rol oynamaya yatkın özelliklerde olmalı ya da lider yararlanılacak metinleri bu özelliklere uygun hale getirmelidir. Sözelimi bir tiyatro senaryosunun bir yerinde geçen herhangi bir diyalogun başlangıcı, drama çalışmaları için de bir başlangıç noktası olup, diyalogun geri kalanının katılımcılar tarafından geliştirilmesine dönüşebilir. Herhangi bir metnin aynen ve katılımcıların katkısının alınmadan canlandırılması yaratıcı drama çalışmalarında daha çok dramatizasyon olarak adlandırılır. Ayrıca başka bir öge olarak yaratıcı drama çalışmaları ya da canlandırmaları için herhangi sahne zorunluluğu da yoktur. Drama iyi bir tasarımla hemen her yerde, ortamda uygulanabilir, geliştirilebilir.

Tiyatroda bir yönetmen için süreç, kendi tasarladığı biçime uygun olarak tamamlanır. Daha önceden tasarlanan her öge yerine getirilir. Yaratıcı drama açısından aynı durum söz konusu değildir. Önceden tüm ögeler tasarlanırsa da katılımcıların doğaçlama ve rol oynama süreçleri tasarlanan planın ötesinde bir sürece götürebilir, farklı bir sonuca ulaştırabilir.

Tiyatro sanatını uygularken yönetmenlerin oyunculuk yetilerine sahip bireylere gereksinimi bulunmaktadır. Yaratıcı drama bu yönüyle, oyunculuk değildir. Zira oyunculuk bir eğitimi gerektiren ve günümüzde bir meslek grubunun adıdır. Oyuncululuk olmamasına rağmen oyunun sahip olduğu, kurallar içinde özgürlük, "-mış gibi yapma", yarışma-çatışma-dramatik anlar, eğlence gibi tüm özelliklerden yararlanır. Yaratıcı drama ile tiyatro tıpkı diğer sanatlar gibi iki farklı ancak iç içe geçmiş iki alandır. Tiyatro, yaratıcı alanın sürekli yararlandığı bir sanat dalı, bir araçtır. Yaratıcı drama ise tiyatroya giden yolda kullanılabilir bir araç, farklı anlatma biçimleri için bir olanak ve oyuncuların oyuna katkılarını sağlayabilecek bir eğitim yöntemidir.

Hemen belirtmek gerekir ki yaratıcı drama çalışmalarında ne, niçin, ne zaman, nasıl, nerede, kim, kime (kimlerle) gibi sorulara verilecek yanıtlar, yaratıcı drama sürecinin tüm yapılandırmasını ya da izlenecek aşamalar zincirini oluşturur. Bu durum tüm sanat türlerindeki genel sistematığe de paralellik gösterir. Zira hemen tüm sanat türlerinin genel bir başlangıç, giriş, dramatik an ve anların yoğunlaştığı serim, gelişme ve düşüm ya da sonuç bölümleri bu aşamaların da adını oluşturur. Aynı durum, Bowel ve Heap, Dorothy Heathcote'un çalışmalarından yola çıkarak süreçsel dramanın genel planlamasında işaret ettikleri 6 temel ilke de görülür. Onlara göre bu ilkeler hangi yaş grubuna uygulanırsa uygulansın geçerlidir ve çalışma öncesinde dikkat edilmesi gerekir. Bu ilkeler 1. Tema/Öğrenme Alanı, 2. İçerik, 3. Roller, 4. Çerçeve/Taslak, 5.İşaret/ Araç-gereç ve 6.Stratejilerdir (Bowell ve Heap, 2001;10-12). Bu ilkeler de yukarıda verilen soruların yanıtlarını taşımaktadır.

Bunun yanında Milli Eğitim Bakanlığı'nın hedef davranış içerikli günlük planlarında ya da tema odaklı ve kazanım başlıklı (yapılandırma yaklaşım ağırlıklı) planlamada da, Ders, Konu (Tema), Hedef, Davranış (Kazanım), Süre, Sınıf, Araç-Gereç, Yöntem, Teknikler yazıldıktan sonra "Giriş, İşleniş ve Değerlendirme" başlıkları planın kendisini oluşturur. Üstündağ da (2004) "Yaratıcı Drama Öğretmenimin Günlüğü" kitabının 6. baskısında bu belirlemeyi yapmış ve tüm çalışmaları bu aşamalara göre yeniden biçimlendirmiştir. Ona göre de "yaratıcı drama sürecindeki giriş, geliştirme ve sonuç etkinlikleri genel öğrenme süreçleri ve öğretim etkinliklerine koşut olarak düzenlenir"(Üstündağ, 2004, s.40).

Yaratıcı drama çalışmalarında önemli olan saptanan amaçlara göre işlenecek konunun uygun olan gruba ve gereken zamanda verilirken tüm etkinlikler arasında bir bağlantının olması, etkinliklerin bir birini destekleyen ve bütünleyen bir özelliğe sahip olması ve katılımcıda içselleştirilmesi düşünülen kazanımlara ulaşmada etkili olup olmayacağını belirlenmesidir. Bu açıdan düşünüldüğünde birbirini destekler ve tamamlar nitelikte olduğu ve önceden saptanan amaca ulaşmaya yetkin olduğu sürece etkinlikler dizisi olarak yazmak bile yaratıcı drama sürecindeki

aşamalar sorunsalını çözmeye yetebilecektir. İzlenecek aşamalar drama hakkında öğrenmeyi de ve/veya drama yoluyla öğrenmeyi de içerse benzer bir yolu izlemek durumundadır.

Drama yaşantıları belli aşamaları izlemek durumundadır. Bu aşamalar yine liderin yapacağı çalışmaya göre biçimlendirilebilir, değiştirilebilir. Türkiye'de yaratıcı drama eğitimi alıp, bir drama dersini yapılandırma, tasarlama ya da planlama çalışmalarında lider/eğitmen adaylarının kendileri ile yapılan bir araştırma sonuçlarına göre çeşitli zorluklar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (araştırma Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yaratıcı Drama Programı'ndan 34, Çağdaş Drama Derneği Yaratıcı Drama Eğitmenliği/Liderliği Programı'ndan 40 lider adayı ile yapılmıştır). Zira bu adaylar kendilerine yöneltilen açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlarda yaratıcı dramanın aşamaları arasında oyun, doğaçlama ve oluşum gibi kavramlar arasında çeşitli karışımlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre geliştirilen ve önerilen aşamalar şöyledir:

I.Hazırlık-Isınma çalışmaları: Isındırmak, birinin bir şeye yakınlık duymasını, alışmasını, benimsemesini, yadırgamaz olmasını sağlamak ve onu alıştırmak için yapılır. Daha çok beden hareketine geçtiği, **duyuların eş zamanlı olarak yoğun kullanıldığı**, içe dönük çalışmaların yapıldığı, **güven kazanma**, uyum sağlama gibi grup dinamiğini oluşturmak için yapılan, kuralları diğer aşamalara göre belli ve daha çok lider tarafından belirlenen bir aşamadır. Bu aşamanın esas amacı bir grup dinamiği oluşturmanın yanı sıra, bir sonraki aşamaya hazırlıktır. **Bu çalışmalar aynı zamanda drama çalışmalarına yeni başlayan katılımcı için drama alanına giriş-isınma özelliği de taşırlar.** Bildiğimiz çocuk oyunları ya da türetilmiş oyunlar bu aşamada etkin olarak kullanılabilir. **Oyunların en temel özelliklerinden biri eğlendirici olmasıdır. Bu oyunlar, liderin ve katılımcıların hem birbirlerine ısınmalarını hem de çalışılacak konuya hazırlanmalarını kolaylaştırabilir, gerekli durumlarda rahatlama çalışmalarını da içerebilir. Katılımcının tüm etkinliklere tam katılımı oyunlar yoluyla daha etkin kılınabilir.** Ancak çalışmalarda bir süre sonra bazı grupta

sadece eğlenmek temel amaç haline dönüşebilir ya da diğer aşamalara geçilmezse oyunların yaratıcı drama etkinliklerinin kendisi olduğu algılanabilir. **Bu tür sıkıntıları yaşamamak için oyunların gerekli durumlara göre yaratıcı dramının diğer aşamalarında da yararlanılabilecek etkinliklerden sadece biri olduğu katılımcılara vurgulanmalıdır.** Bu aşamadaki seyir, liderin grubunu tanıması ve onların gereksinimlerine göre hazırlayacağı drama programına da bağlıdır. **Bu aşamada olabilecek en kısa sürede katılımcıların kendi aralarında, katılımcılar ile lider arasında, grup ile mekan arasında iletişim sürecinin başlaması ve oluşmasına yönelik temel çalışmalar yapılır.** Bir başlangıç grubu için bu yaklaşımda iletişim-etkileşim için daha çok oyunlar oynanır, rol oynama ve doğaçlama daha çok giriş niteliğinde yapılır, yaşanır. Burada temel amaç sonraki drama yaşantılarına ve süreçlerine katılımcıyı hazırlamaktır. Bu aşama aynı zamanda canlandırılacak konunun belirlendiği, verildiği, bireysel canlandırma ya da küçük grupların oluşturulduğu aşamadır. Lider çalışma yapacağı konu çerçevesinde yine oyunsu tekniklerle sözgelimi 4'lü 5'li gruplar oluşturulur ve onların canlandırma öncesi hazır olmalarını sağlar. **Özellikle drama çalışmalarına yeni başlayan gruplarda ısınma etkinliklerine lider mümkün olduğunca aktif olarak katılmalıdır. Başlangıç çalışmalarında katılımcılar izleniyor olmak ya da komik duruma düşmek gibi kaygıları yaşayabilirler. Bu durumlarda liderin, grubun dışında kalıp yönergeleri oradan vermek yerine katılımcı bir liderlik anlayışını benimsemesi ve uygulaması, katılımcıda oluşabilecek olası kaygılardan kurtulmasını sağlayabilir.** Küçük grupların süreç ile ilgili hazırlıkları, rolleri belirlemeleri, gerekli gördüklerinde kullanacakları malzemeleri sağlamaları, canlandırma yapacakları yeni seçmeleri ve orayı biçimlendirmeleri de bu aşamada gerçekleştirilir. Zorunlu olmamakla birlikte eğer gerekli görülürse aşamanın başında yada sonunda rahatlatma, dikkati toplama, odaklanma amaçlı çalışmalar ile daha çok duyguların paylaşılacağı ara paylaşımlar da yapılabilir.

II.Canlandırma: Etkin bir duruma gelmesini sağlamak, etkinliğe geçirmek, geçmiş bir olayı ya da durumu göstererek yaşatmak ya da birinin

kılığına, kişiliğine girip onu oynamak olan (Püsküllüoğlu, 2004, s.201) canlandırma; bir konunun süreç içinde biçimlenip ortaya çıktığı, belirlendiği, biçimlendirildiği tüm oluşum çalışmalarının yapıldığı aşamadır. Canlandırılacak konu çerçevesinde bir başlangıç noktası olan, doğaçlama, rol oynama ve diğer tekniklerin kullanıldığı bir aşamadır. Yaratıcı drama çalışmalarındaki tüm yaşantılar, paylaşımlar, değerlendirmeler bu aşamada yapılan oluşum çalışmaları ile oluşan canlandırmalara, sonuçlarına ve bireyde bıraktığı izlere göre yapılır. Saptanan temayı işlemede oluşturulan dramatik anları çözmek için gerekli olan stratejilerin (tekniklerin) kullanımı daha çok bu aşamada gerçekleştirilir. Bu aşamadaki canlandırmalar bireysel olacağı gibi küçük ya da büyük gruplar yoluyla da olabilir. Canlandırmalar sonucunda ortaya çıkan oluşumlar üzerine bir sonraki aşamaya devam edilebilir.

III. Değerlendirme-Tartışma: Drama çalışmalarında elde edilen sonuçlar bu aşamada değerlendirilir. Başka bir deyişle, sürecin özü, önemi, niteliği ve niceliği bu aşamada saptanır. Duygular, düşüncelerin paylaşımı da bu aşamada alınır. Genel olarak eğitsel kazanımlar üzerine ya da ortaya çıkan oluşumlar üzerine tartışmalar bu aşamada yapılır. Öğrenilenlerin kazanıma dönüşüp dönüşmediği ve bu durumun gelecek yaşantılara etkisinin olup olmayacağı, tüm drama yaşantı ve süreçlerinin nasıl algılandığı, anlaşıldığına yönelik duygu ve düşüncelerin paylaşılması bu aşamada söz konusudur. Bu aşama aynı zamanda konu ya da drama öğretim bilgisi ile bilgilerin tartışıldığı bir aşamadır. Dramanın doğasına yönelik yapılacak tartışmalar, görüş alışverişleri, konuşarak olabileceği gibi rol içinde (sözgelimi "bugün drama çalışmasında ne oldu biliyor musun" diye başlayan ikili bir doğaçlamalar ile) ya da rol dışında çeşitli yazma çalışmaları ile de (mektup, yazın türleri, gazete çıkarma) yapılabilir. Bu tür değerlendirme daha çok katılımcıların yaşadıklarına yönelik geri bildirimlerini dolaylı yollardan lidere aktarmalarını kolaylaştırır. Değerlendirme açısından diğer alanlarda kullanılan değerlendirme biçimleri, yaratıcı dramının bir yöntem olarak kullanılması durumunda burada da geçerliliğini korur. Sözgelimi Hayat Bilgisi ya da Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı dra-

manın bir yöntem olarak kullanılması durumunda dersin kazanımına yönelik yapılacak değerlendirme ölçütleri burada da geçerlidir. Sözelimi çalışmanın amaçları arasında bilişsel kazanımlar ele alınıyorsa, bilgi düzeyini ölçen bir araç olarak kullanılabilir. Çalışmanın tutumları geliştireceği düşünülüyorsa o zaman bir tutum ölçüğü kullanılabilir. Başka deyişle değerlendirme yalnızca görüş, tutum ve yaşantıların sözel olarak paylaşılmasını da içerebilir.

Sonuç olarak, oynayarak - yaşayarak, kendini tanıyarak, grup dinamiğinden hız alarak, eleştirerek, tartışarak yapılan bir öğrenme; birbiri üzerine yığılan bir öğrenme biçimini aşar. Öğretmenin tek yönlü bilgi vermesinden çok, öğrencinin çok boyutlu eğitimi, derslerde aktiflik, bireyler arası iletişim, yaratıcılık ve kişilik eğitimi gibi pek çok boyut, doğal bir öğrenme ortamında gerçekleşebilir. Bu ortamın gerçekleştirilmesi, liderin/öğretmenin; yaratıcı drama kavramını ve bileşenleri ayrıntıları ile bilmesine de bağlıdır. Yaratıcı dramının yapılandırılmasında izlenecek aşamaların gerekçeleri anlaşılır, karmaşıklığa yer vermeyen, aşamalar arasında bir uyumun olduğu, birbirleriyle bağlı ve birbirlerini destekler etkinliklerin olması gerekir.

Kaynaklar

- Adıgüzel, H. Ö. (1993). *Oyun ve yaratıcı drama ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi
- Adıgüzel, H. Ö. (2002). Eğitim bilimlerinde ve sanat eğitiminde yöntem, disiplin ve sanatsal boyutlarıyla yaratıcı drama. *II. Eğitim Bilimleri Kongresi*. Yakın Doğu Üniversitesi, KKTC, 23-26 Ekim.
- Adıgüzel, H. Ö. (2006). *Eğitimde Yaratıcı Drama (baskıda)*. Ankara: Natürel Yayınları.
- And, M. (1974). *Oyun ve Bügü*, Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Aslan, N. (2001). *Drama sözcüğü üzerine etimolojik bir inceleme, dramaya çok yönlü bakış (Edt. N.Aslan)*. Ankara: Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi Yayınları.
- Büyük Yunan Ansiklopedisi (1929). *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Phoenix İkinci Baskı, Atina.
- Bowell P.ve Hear, S. B. (2001). *Planning Process Drama*. Londra: David Fulton Publishers,.
- Domi Ansiklopedisi (Yıl Belirtilmemiş). "Εγκυκλοπαίδεια Δομή", Atina.
- Lehmann, H.T. (1986). *Drama In Theaterlexikon*. Brauneck-Schneilin (Derl.), Hamburg.
- Nutku, Ö. (1983). *Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Nutku, Ö. (1990). *Dram Sanatı*. (2. baskı) İstanbul: Kabalcı Yayıncı eik.
- Pollisini, J.K. (1994). *The Creative Drama Book; Three Approaches*, New orleans: Anch orage pers perss.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Arkadaş Türkçe Sözlük (8. Baskı)*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- San, İ. (1990). Eğitimde Yaratıcı Drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 23, 2, 573-582
- San, İ. (1998). Yaratıcı Drama Çalışmalarının Dünü ve Bugünü *2.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi* Ankara.
- Şener, S. (1982). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. İstanbul: Adam Yayıncılık
- Şener, S. (1997). *Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Umar, B.(1998). *Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Üstündağ, T. (1997). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretiminde yaratıcı dramının erişkiye ve derse yönelik öğrenci tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Üstündağ, T. (2004). *Yaratıcı Drama Öğretmenimin Günlüğü (6. Baskı)*, Ankara: Pegem A Yayınları

[1] www.seedrama.com/drama.htm.

Summary

The Concept, Components and Stages of Creative Drama

H. Ömer ADIGÜZEL*
Ankara University

Knowing where the name of the city Drama in Greece comes from, gives important clues in terms of the origin of the word 'drama'. It is believed that Drama was possibly inhabited by the Thracian. This is supported by the same inscriptions with Thracian names that were found in the city a long time ago. The name Dra-ma (of Thracian origin) means a place by a hill and near a lot of water. The most popular claim is that it comes from the word YDRAMA (pronounced ee-drama), the place with many water springs. During the years the letter epsilon (Y) was dropped leading to the modern name DRAMA ("Y" is called ypsilon, "E" is epsilon).

According to these sources, it is emphasized that the origin of the word "hydrama" possibly comes from the words Dyrama [Δύραμα] or Ydr'ama [Υδράμα] (because of the plenty of spring water meaning). From archeological findings it is resulted that there was an ancient settlement at the location of Drama by the name of Dyrama or 'Ydrama (Υδράμα - emphasize on the stress of the word Ydr'ama - 'Ydrama), probably due to the abundant water flowing there.

The definitions such as 'a hill or a place with many water springs' and 'the abundant water flowing' particularly mentioned in these explanations leads us to the action of an object which shifts places as opposed to a stable spot or to action in time (movement) and lots of sources

state that 'dran' is the origin of these actions which are close to these meanings.

The origin of the word 'drama' is 'dran' in Greek. Dran is used to describe push, pull, do or make (Lehmann, 1986:255; San, 1990). The word drama is closer to its contemporary meaning, which is the act of imitation for viewing (And, 1974:17) - Dromenon in Greek - and it means action. The word 'dran' the Megarian used means movement. It is possible that the word drama was derived from this word, which expresses action. Aristotle avoided certainty in his explanations and tried to quote as speculation (Şener, 1982:25).

Dram in Turkish dictionary is defined both as a play or work written to be performed on a stage and which is developed by speech and movement and is concluded by the conflicts of the opponents and a pathetic event whereas drama is defined as theatre writing, the art of writing a play or play or work (on television) (Püsküllüoğlu, 2004:303).

Dramatic is the state of one's having an inner experience or tension. A man must choose some things and have some conflicts in the relationships he has. The choices the man will make or the conflicts he will have and the cause and effect relationships are the very dramatic itself. However, in the daily language, dramatic is used to portray sad actions or as the boosting of the excitement and the enthusiastic feelings that generally belong to the stage play.

(*) Assist. Prof. Dr., Ankara University Faculty of Educational Sciences, E-mail: omeradiguzel@gmail.com)

Dramatic play is the play which is played in a free environment where the children explore and imitate all the characters and movements around them. This kind of play requires a group; they are not for individuals, they are spontaneous, unpredictable in terms of time and fundamentally based on imitation. It starts all of a sudden and it is a process that gains its power from the daily experiences. This process might not have a certain end or scenario or script but it includes roles and some techniques such as improvisation and role play.

Dramatization, today, is generally used as reanimating a story, tale or a situation based on a written script. The choice of the subject and script, the distribution of the roles are made by the leader or the teacher in dramatization. The participants stick into their roles given by the teacher and animate situations and characters of their scripts using their body language or verbal expressions (Adıgüzel, 2006).

Generally, creative drama in education is to animate and represent any subject with a group utilizing the improvisation and role play techniques and using mainly the experiences of the group members. Play-like process, in other words the general characteristics of play are used in these animation processes and the process of creative drama is realized with a leader, drama teacher or educator in a place determined beforehand according to the aim of the study and the structure of the group. These concepts somehow form the components of creative drama while compared with the field of theatre, as well.

Creative drama is based on group and the experiences of the group members. The starting point of drama and the improvement of the drama process are directly related to the activation of the experiences gained. In drama environments, a participant who watches or takes part in animations tends to solve a dramatic moment or a conflict with his or someone else's own experience. The source of the problem to be solved does not

spring directly from the participant's subjective life and the main hero played is not directly him. However, the experiences, connotations and the memories of the participants are immediately active in a fictional reality in the solution of the social problems in drama sessions and the solution of the problem with drama techniques is mostly based on the participant's experiences. A participant learns any subject with setting all his senses into action in drama experiences. This learning should definitely be a result of an interaction within the group (Adıgüzel, 2002). What is expected from the participant during the formation of the group is mostly to volunteer or to be eager to join the drama session. New realities cannot be achieved, make-believe processes cannot be experienced or play-like features cannot be transferred into drama experiences with a participant who turns his back to the process of creating fictional realities with the group. Using his own or the group's experiences, the participant puts a mirror into his actual role and identity in real life and by means of various animations, he sets off on a journey full of new main and back streets.

The creative drama experiences should follow a number of stages. These stages may be formed or changed according to the study the leader will do. According to the results of a research carried out in Turkey with the creative drama leader candidates about structuring, designing or planning a drama course having had the creative drama education, it was found out that they had difficulties (The research carried out with 34 leader candidates from the Creative Drama Programme of Ankara University Institute of Educational Sciences and 40 leader candidates from the Leadership Programme of Association for Creative Drama). Therefore, as a result of the answers to the open-ended questions asked to them, these candidates stated that they had confusion understanding the concepts of the stages of creative drama such as play, improvisation and formation. In this respect, the stages developed and suggested are Preparation-Warming Up, Animation and Evaluation-Discussion.

